

Een groep weeskinderen voor het kasteel Enghuizen in de zomer van 1943, met o.a. Gerrit van Zeijl en Fred Hierck

‘Ik vond in Hummelo een schat voor het leven’

Haagse weeskinderen vonden tijdens WOII onderdak in Hummelo

Op 29 januari 1943 wordt een groep van 120 kinderen van het Haagse Weeshuis na een lange reis opgevangen in de zaal van Café Wassink in Hummelo. Na een beetje op adem te zijn gekomen, wordt de groep naar kasteel Enghuizen gebracht. Het is de bedoeling dat de kinderen daar de komende jaren verblijven. We spreken met twee weeshuiskinderen die nu de leeftijd van 80 jaar zijn gepasseerd: Gerrit van Zeijl uit Den Haag en Fred W. Hierck uit Enschede. Ze verschillen ruim een jaar in leeftijd, kennen elkaar wel maar onderhouden geen contact met elkaar.

De weeskinderen Gerrit van Zeijl en Fred Hierck

De moeder van Gerrit van Zeijl overlijdt vlak voor de Tweede Wereldoorlog aan longontsteking. Gerrit's vader is een net gepensioneerde KNIL-militair die meteen na de capitulatie in mei 1940 onderduikt omdat hij zich niet voor krijgsgevangenschap bij de Duitse bezettingsmacht wil melden. Gerrit heeft na de oorlog alles geprobeerd om het lot van zijn vader te achterhalen. Het is hem niet gelukt. Hij weet dat vader op circa 15 adressen heel kort heeft gewoond en dan eindigt het spoor. Gerrit vermoedt dat zijn vader is omgebracht door de bezettingsmacht. Fred Hierck vertelt dat zijn moeder bij zijn geboorte is overleden en dat zijn vader daarna spoorloos verdween. Ook Fred heeft zijn vader nooit meer gezien. En zo kwamen deze beide jongetjes in het Haagse Weeshuis terecht.

Onderdak in Hummelo

Er zijn twee lezingen hoe de evacuatie van het weeshuis verliep. De eerste lezing is dat op 12 januari 1943 het weeshuis in Den Haag aan de Hoofthofkade 1 wordt gevorderd door de Rijksgebouwendienst voor huisvesting van een Duits troetelkindje: de Rijksrecherche-centrale. Dit gebeurt zo abrupt dat er noodmaatregelen moeten worden getroffen. Kinderen worden op diverse plaatsen in Den Haag ondergebracht. De directeur van het weeshuis is de heer Wiersma. Hij heeft contact met een medewerkster die connecties in Hummelo heeft. Zij weet dat het kasteel Enghuizen in Hummelo leeg staat. Zij meldt dit aan Wiersma en zo komt de evacuatie van Den Haag en Scheveningen naar Hummelo op gang.

De tweede lezing is iets anders. In de uitgave *Bont Verleden, Boeiend Heden* (1960) ter gelegenheid van het 300-jarig bestaan van het Haags Hervormd Weeshuis, wordt opgemerkt dat het pand aan de Hoofthofkade 1 al in 1942 was gevorderd en het moest per 1 maart 1942 worden ontruimd. De kinderen werden toen in allerijl ondergebracht in Vlaardingingen, Delft en een andere Haagse locatie. Maar de kinderen keerden na een tijdje weer terug naar de locaties in Den Haag en Scheveningen. Vroeg in 1943 moesten de panden in Scheveningen definitief worden ontruimd en zo kwam de evacuatie van Scheveningen naar Hummelo op gang. Er is dus volgens de officiële geschiedschrijving tweemaal ontruimd en verhuisd in deze periode. Hoe dan ook, er komen 120 kinderen naar Hummelo. Er blijft een groep van 45 grotere jongens achter op het kasteel Binckhorst in Den Haag. Fred en Gerrit herinneren zich dat zij in Den Haag en Scheveningen nooit buiten het weeshuiscomplex waren geweest. Voor hen is het een verbijsterende ervaring dat zij ineens in een andere wereld belanden. Gerrit is 7 jaar als hij in Hummelo arriveert en Fred is 8 jaar oud. In de uitgave *Bont Verleden, Boeiend Heden* wordt vermeld dat de groep oudere jongens op het kasteel Binckhorst in Den Haag via briefwisselingen contact onderhoudt met de oudere meisjes op kasteel Enghuizen in Hummelo. De brieven worden ondertekend met de *'hartelijkste groet van kasteel tot kasteel'*.

Naar school in Hummelo en Keppel

De kinderen van het Haags Hervormd Weeshuis volgen onderwijs bij scholen in de omgeving. Gerrit van Zeijl gaat naar de Van Schuijlenburgschool in Hoog-Keppel. Ook

Fred Hierck gaat hier naar school. De school voor christelijk onderwijs staat onder leiding van meester Hendrik Jan ten Zijthoff. Dat was volgens Gerrit een erg strenge man die als 't nodig was een trucje had om je bij de les te houden: 'Hij pakte je dan onder je kin vast. Nou, dan wilde je echt wel even luisteren naar wat hij te zeggen had!'

Contact met Duitse militairen

In 1944 landen de geallieerde legers in Normandië. Na hevige gevechten in Frankrijk raken de Duitse troepen in het nauw en trekken ze steeds verder terug. Op kasteel Enghuizen in Hummelo worden naast de groep weeshuis kinderen nu ook Duitse militairen ingekwartierd om op verhaal te komen. In die periode gebeurt het dat deze Duitse militairen zich hammen toe-eigenen die in de kelder van het kasteel hangen. Gerrit vertelt dat een paar kinderen dat inpikken van hammen te gortig wordt: zij pikken een deel van die hammen terug. De militairen zijn woedend. Ze willen er speurhonden bijhalen om de hammen terug te vinden. Wat te doen? Het vernuft van de kinderen wint! In de keuken staat een grote elektrisch aangedreven aardappelschraper. De schillentroep komt onder in een bak terecht en die massa wordt dagelijks met een kruiwagen het bos in gereden en daar gedumpt. De hammen verdwijnen eerst in de schillentroep en worden vervolgens in het bos begraven. Het incident loopt met een sissers af.

Na september 1944 wordt het grimmig

In september 1944 strandt de luchtlandingsoperatie Market Garden bij Arnhem. Nederland wordt nog niet bevrijd. De hevige gevechten bij de slag om Arnhem leveren ook voor de Duitse troepen veel ellende op en kasteel Enghuizen wordt gevorderd voor de inkwartiering van gewonde Duitse militairen. De weeskinderen weten dan al dat het er grimmig aan toe gaat. Er zijn voortdurend beschietingen vanuit de lucht door geallieerde toestellen. Gerrit herinnert zich dat er bij zo'n beschieting op een Duitse militaire vrachtauto (dat is op 18 oktober 1944 nabij kasteel Enghuizen aan de Z.E.weg-Torenallee) ineens een enorme explosie is. Alle ruiten van het kasteel liggen eruit. Hij is acht jaar en panisch voor het oorlogsgeweld.

Omdat de Duitsers steeds meer ruimte in het kasteel vorderen, moeten de weeskinderen hun verblijf op Enghuizen beëindigen. Op een zondag in oktober 1944 roept dominee Goedhart de kerkgangers in Hummelo op om pupillen onder te brengen bij particulieren in de omgeving. Gerrit belandt voor één nacht op een boerderij richting de stad Arnhem. Deze boerderij staat pal aan de IJssel, maar Gerrit weet niet meer waar dat was. Na deze ene nacht vertrekt hij naar een ander adres. Hij is daar nog niet aangekomen of er vindt een luchtaanval plaats. Gerrit vlucht in paniek de hooiberg in en wacht de aanval diep in het hooi af. Als de aanval voorbij is, ligt de boerin dood op het erf en Gerrit moet meteen weer vertrekken naar een ander adres. Dat wordt bij boer Hebink aan de Bakerwaardseweg in de gemeente Steenderen.

Ook Fred Hierck wordt na Enghuizen elders ondergebracht. Eerst naar de familie Jansen van de Beuten en later bij de familie Legters in Achter-Drempt.

Een schat voor het leven

Fred Hierck beschrijft dat hij door mevrouw Legters wordt ont-

Meester Jan Wagelaar, 16 januari 1909 - 24 oktober 1944

vangen met een kop thee en een koekje. Haar zoontje bekijkt Fred alsof hij van een andere planeet komt. Mevrouw Legters (tante Bertha) neemt de kleine Fred bij haar op schoot om hem gerust te stellen. Ondanks alle jaren die voorbij gingen, kan Fred zijn ontroering nog steeds nauwelijks de baas. 'Voor het eerst in mijn leven zat ik als jongetje bij een vrouw op schoot die mij gerust probeerde te stellen.' Deze herinnering is onuitwisbaar. Fred noemt het voorval een schat voor het leven.

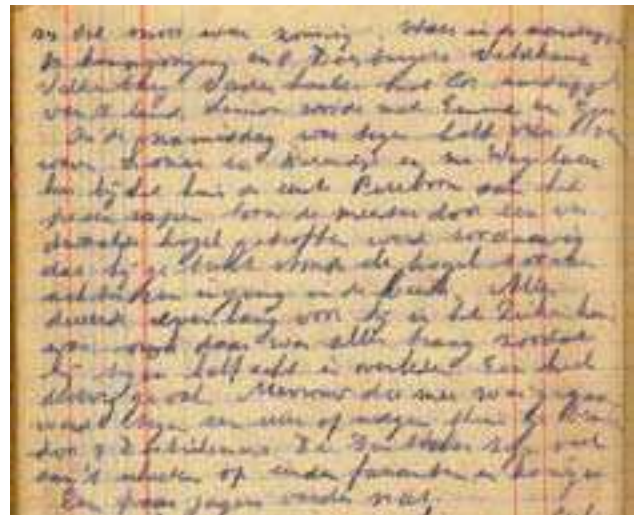
De dood van meester Wagelaar

Op de christelijke Van Schuylenburchschool in Hoog-Keppel van meester Ten Zijthoff wordt in 1944 onder andere les gegeven door Jan Wagelaar. Wagelaar is van geboorte een Twent maar hij komt met de groep kinderen mee uit Scheveningen. Gerrit van Zeijl en Fred Hierck hebben beiden les van hem. Meester Wagelaar is met zijn echtgenote en zijn kinderen ondergebracht op boerderij Mulra te Hoog-Keppel die wordt bewoond door de familie Netjes-Koersen. Jan Wagelaars echtgenote is hoogzwanger als Jan op dinsdag 24 oktober 1944 door een kogel wordt getroffen onder de perenboom die toentertijd voor het woongedeelte van boerderij Mulra stond. Jan Wagelaar is zeer zwaar gewond. Hij wordt met een ambulance naar het ziekenhuis in Doetinchem gereden en overlijdt daar 's avonds om 20.30 uur. Slechts 35 jaar oud. Zijn echtgenote gaat mee in de ambulance. Zij wordt na het overlijden van haar echtgenoot door iemand achterop de fiets naar huis gebracht. Meester Ten Zijthoff schakelt een bevriende predikant in om aangifte van het overlijden te doen in Doetinchem: dominee Ko Israël uit Bemmell neemt deze droeve taak op zich. Deze

predikant is met zijn echtgenote als evacuee uit de Betuwe opgenomen in het gezin Ten Zijthoff-Eshuis omdat Bemmell pal in de oorlogszone was gekomen. De bevalling vindt later plaats in het schoolmeestershuis in Hoog-Keppel met assistentie van mevrouw Ten Zijthoff-Eshuis. Het kindje wordt geboren in het kamertje van onderwijzeres Dien Hooijer. Na de geboorte ontfermt onderwijzeres juf Tine Jansen zich over het gezin. De kinderen Wagelaar noemen haar tante Tine. De echtgenote van Jan Wagelaar overlijdt in 1980 en zij is naast haar man begraven in Hoog-Keppel.

Wat is er gebeurd met meester Jan Wagelaar?

Iedereen is ontdaan door de dood van meester Jan Wagelaar. Ook Gerrit en Fred. Onder de kinderen doen veel verhalen de ronde over de dood van meester Wagelaar. Fred vertelt dat zijn fantasie in zijn kinderwereld een compleet eigen verhaal voortbracht. In het boek *Er op of Er onder* (1946) wordt vermeld dat Jan Wagelaar wordt gedood door roekeloze Duitse militairen die 'onder Eldrik zogenaamd aan het jagen zijn.' Wat is er nu precies gebeurd? Volgens veel direct betrokkenen was het een ongeluk, ook al is bekend dat Jan Wagelaar eerder problemen had met Duitse militairen omdat hij een oranje goudsbloem droeg. Dat werd gezien als een provocatie. Jan had die goudsbloem opgedaan omdat 'Der Bauer Geburtstag hatte' en dat klopt. Boer Hendrik Netjes was op 23 oktober jarig. Of het hier om een uit de hand gelopen wraakactie ging of een ongeluk? Die vraag blijft onbeantwoord. De zoon van Hendrik Netjes, Derk, houdt in die periode een aantekeningenboek bij. Derk schrijft dat het om een afgedwaalde kogel gaat en dat de Duitsers die dag in de omgeving veel aan het jagen zijn op eenden, fazanten en konijnen. Jan Wagelaar wordt op 28 oktober 1944 onder grote belangstelling begraven in Hoog-Keppel.

De bewuste passage uit het aantekeningenboekje van Dirk Netjes:

24 Oct - Mooi weer zonnig. Weer in de aardappels. 4 kampjongens en 8 Doesburgers. Veldkamp Valkenburg. Vader haalde met Cor aardappels van het land. Simon rooide met Emma en Gusta. In de namiddag was tegen half vier toen waren Louis en Berendje met mr Wagelaar hier bij het huis de eerste Pereboom aan het peren rapen toen de meester door een verdwaalde kogel getroffen werd zoodanig dat hij gebukt stond de kogel zoo van achteren inging in de buik. Alles duurde evenlang voor hij in het Ziekenhuis was, ook daar was alles traag zoodat hij tegen half acht is overleden. Een heel droevig geval. Mevrouw die mee was gegaan werd tegen een uur of negen thuisgebracht door 2 Doetinchemmers. De Duitschers zijn veel aan het schieten op eenden, fazanten en konijnen. Een paar jagers verder niet.

Gerrit van Zeijl en Fred Hierck keren na de bevrijding terug naar het westen. Gerrit weet nog goed dat hij naar de Wilhelminaschool aan de Korendijkstraat in Scheveningen ging. Toen hij daar zijn klaslokaal binnenging, hing daar tot zijn grote verbazing een portretfoto van meester Jan Wagelaar. Als eerbetoon voor zijn verzetswerk... in Den Haag.

Een paar belevenissen

Gerrit van Zeijl had een vriendje toen hij in Hummelo verbleef. Met dat vriendje werkte hij vaak op een boerderij. Om stipt twaalf uur hield het werk op en dan werd er gegeten. En dan duurde de pauze tot één uur. Dat vond Gerrit te lang duren. Hij was al best bedreven in het boerenwerk, dus er kon al wel vast wat worden voorgewerkt. Op het veld stonden de korenschoven en Gerrit manoeuvreerde met paard en wagen om half één het veld op. Korenschoven laden kon hij zelf ook wel. Met de gavel prikte hij de eerste schoof in de rij op. Maar onderin de korenschoven zat zijn vriendje: die lag daar te slapen... "Au!" Gerrit heeft hard moeten lopen en hij krijgt ook nog eens ongelooflijk op zijn donder van de boer. Ze bedenken een straf voor hem. Hij moet bij het paard slapen en Gerrit is erg bang voor paarden. Hij wordt samen met het paard opgesloten in de paardenstal. Maar Gerrit overwint zijn angst en slaapt 's nachts met zijn hoofd op de buik van het liggende paard. Zeer rustgevend. Hij wordt nog net even wakker van een paar stemmen op de deel. De boerin en haar dochter zien Gerrit liggen slapen bij het paard en zeggen tegen elkaar dat ze in het vervolg andere straffen moeten bedenken. Dit is geen straf zo!

Na afloop van de oorlog wordt de groep weeshuiskinderen gerepatriëerd naar het westen. Onder hen ook 8 Joodse weeshuiskinderen die allemaal de oorlog hebben overleefd. Het gebouw dat was gevorderd aan de Hoofthofskade 1 wordt niet teruggegeven door de Rijksgebouwendienst. De groep uit Hummelo wordt op andere locaties ondergebracht in Den Haag en Scheveningen.

Kinderen van het Haags Weeshuis komen ook na de oorlog in de zomerperiode terug in Hummelo. Op boerderij *De Klevenhorst* worden na de winterperiode de stallen schoongemaakt en gewit. Er wordt dan stro op de vloeren aangebracht en daar slapen de pupillen op als ze op bezoek komen. Dat gaat drie jaar goed en dan gaat 't mis. Want wat gebeurt er?

De oudere jongens van de groepen verlaten tegen twaalf uur 's nachts stiekem de boerderij en gaan op zoek naar de kelderdeuren van het inmiddels afgebroken kasteel Enghuizen. Ze forceren een deur en ontdekken daar een partij wapens. Enkele Hummeloërs betwijfelen dit laatste: het is misschien waarschijnlijker dat de jongens zelf bedachte wapens gebruikten! De pret is er niet minder om. Meteen wordt in het holst van de nacht oorlogje gespeeld. Dat verrast boswachter Veldkamp die zijn bed uitkomt door het lawaai en poolshoogte gaat nemen. De zaak loopt op de spits. Politie en burgemeester komen er aan te pas en de graaf vindt het welletjes. De pupillen mogen in het vervolg in het westen blijven want op Enghuizen zijn ze niet meer welkom.

Hoe ging het verder met Gerrit van Zeijl en Fred Hierck?

Gerrit van Zeijl vindt na de oorlog een baan in de bouw. Het land ligt in puin en de woningnood is enorm. Bouwvakkers zijn niet aan te slepen. Hij hoeft daarom nog maar kort naar

school en ook het leger heeft hem niet lang nodig. Na een jaar dienstplicht mag Gerrit uit het leger vertrekken om in de bouw aan de slag te gaan als timmerman. Gerrit komt nog steeds graag naar de Achterhoek. Hij en zijn echtgenote passen al jaren op een huis in Laag-Keppel als de bewoners vakantie vieren. En die bewoners kennen zij via lijntjes tussen Den Haag en Laag-Keppel.

Ook Fred Hierck vergeet zijn jonge jaren in Hummelo nooit meer. In december 2014 ontvangt de kerk in Hummelo een brief van Fred W. Hierck. Daarin dankt hij de gemeenschap van Hummelo voor hun inzet in de jaren 1943-1945 voor de groep weeshuiskinderen. In een andere ontroerende brief van maart 2015 beschrijft Hierck dat hij de tijd in Hummelo als de gelukkigste tijd in zijn leven heeft ervaren. Na 6 jaar lagere school was voor hem de schooltijd afgelopen. Pas in 1960 lukte het hem om een opleiding te volgen bij Middeloo in Amersfoort; een in 1946 opgerichte onderwijsinstelling met eerst een sociaal-pedagogische opleiding en later ook een kunstacademie. Na een aantal fusies is Middeloo opgegaan in de Hogeschool Utrecht. Fred Hierck had aanleg voor creatief werken en werd creatief therapeut. Hij had een eigen praktijk die verbonden was aan de psychiatrische afdeling van het Julianaziekenhuis in Apeldoorn.

In het najaar van 2014 ontving de PKN kerk in Hummelo een brief van de heer F.W. Hierck. Hij maakte deel uit van de groep kinderen van het Haags Weeshuis. Hij schreef de brief aan "de burgerij van het Dorp Hummelo" en gebruikte daarvoor de kerk in Hummelo als postadres.

